

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΝΟΗΤΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑΛΕΝΤΑ;

Όλοι μας, ως εκπαιδευτικοί, συχνά αναρωτιόμαστε για τις ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες των μαθητών μας και καλούμαστε να απαντήσουμε σε ερωτήσεις που ακούμε γύρω μας, όπως : "Εκπαίδευση για χαρισματικούς, περί τίνος πρόκειται και γιατί τη χρειαζόμαστε;" "Δεν είναι όλα τα παιδιά χαρισματικά;" και "Δεν είναι ελιτιστική η εκπαίδευση για τους χαρισματικούς;"

Αυτές και άλλες ερωτήσεις ή θέσεις ίσως απασχολούν και σας για το θέμα της εκπαίδευσης των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών. Ο οδηγός που έχετε στα χέρια σας σκοπό έχει να λύσει μερικές από τις απορίες σας, να σας δώσει πληροφορίες για τη φύση της χαρισματικότητας και του ταλέντου, να σας εξοικειώσει με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των μαθητών αυτών, να σας κάνει γνωστές μερικές γενικές αρχές για την εκπαίδευση και την αγωγή τους.

Δημιουργήσαμε αυτόν τον οδηγό, γιατί θεωρούμε ότι κάθε μαθητής* έχει δικαίωμα να αναπτύξει το δυναμικό του και ότι είναι υποχρέωση του εκπαιδευτικού συστήματος να παρέχει σε όλους τους εκπαιδευμένους στήριξη για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Ισότητα, εξάλλου, δε σημαίνει προώθηση του μέσου όρου, αλλά στήριξη των ατομικών αναγκών όλων των μαθητών.

Δημιουργήσαμε αυτόν τον οδηγό όχι μόνον για το μαθητή με τις καλές επιδόσεις, όχι μόνον για το μαθητή με την υψηλή βαθμολογία στις δοκιμασίες μέτρησης νοημοσύνης, αλλά και για αυτόν με τις επιμέρους ιδιαίτερες κλίσεις και ταλέντα, για το δημιουργικό μαθητή που δεν τον αναγνωρίζουμε εύκολα, για το μαθητή που έχει ειδικές δυσκολίες στη μάθηση και ταυτόχρονα επιμέρους κλίσεις και ταλέντα - για αυτόν με τη «διπλή ιδιαιτερότητα» -, για το μαθητή που προέρχεται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Δημιουργήσαμε τον οδηγό με σκοπό να βοηθήσουμε τον εκπαιδευτικό να παρατηρεί και να κατανοεί καλύτερα τους μαθητές του, τις ανάγκες τους, τα πετάγματά τους. Για να του δώσουμε την έμπνευση για περισσότερη ευελιξία στην εφαρμογή της παιδαγωγικής και μαθησιακής διαδικασίας, πληροφορώντας τον συγχρόνως για τις πρόσφατες επιστημονικές απόψεις που σχετίζονται με αυτό το θέμα.

Αυτός ο οδηγός είναι το πρώτο σε μια σειρά από βήματα που στόχο έχουν τη στήριξη της εκπαίδευσης των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών. Αργότερα θα ακολουθήσουν βοηθήματα για τη διαφοροποίηση του αναλυτικού προγράμματος, ώστε οι εκπαιδευτικοί να μπορούν βήμα βήμα να δημιουργήσουν εξατομικευμένο υποστηρικτικό πλαίσιο για την κατηγορία αυτή των μαθητών.

Τα χαρισματικά παιδιά, όπως όλα τα παιδιά, χρειάζονται ένα δικό τους χώρο όπου μπορούν να είναι ο εαυτός τους. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να δείχνουν προς τα έξω πολλές και διαφορετικές εικόνες, όπως να είναι ιδιαίτερα εγκεφαλικοί στις σχέσεις τους με τους άλλους,

* όταν αναφέρουμε τη λέξη μαθητής, εννοούμε και τη λέξη μαθήτρια, δεν την αναφέρουμε για λόγους συντομίας

ανυπόμονοι, με τάση για επίδειξη, κυκλοθυμικοί, παθιασμένοι με ένα συγκεκριμένο ενδιαφέρον, χαμένοι σε ένα 'μυστήριο κόσμο', αφηρημένοι και πολλά άλλα.

Τα χαρισματικά παιδιά χρειάζονται ένα χώρο όπου μπορούν να νιώθουν ασφαλή και προστατευμένα. Σημειώνουμε ότι πολλοί μαθητές υψηλών ικανοτήτων κρύβουν τις δυνατότητές τους, προκειμένου να βελτιώσουν τις πιθανότητες να γίνουν αποδεκτοί ως "φυσιολογικοί" ή να γίνουν δημοφιλείς ανάμεσα στους συνομηλίκους τους.

Όπως όλα τα παιδιά, και τα χαρισματικά, έχουν το δικαίωμα να λάβουν για τον εαυτό τους την καλύτερη εκπαίδευση. Χρειάζονται ευκαιρίες, ώστε να μάθουν με το δικό τους ρυθμό, να επεκτείνουν τις γνωστικές τους δομές, να ασχοληθούν με δραστηριότητες που τους ενδιαφέρουν πέρα από τις γνώσεις που ήδη κατέχουν, να μελετήσουν με αφηρημένα δεδομένα που απαιτούν κάτι περισσότερο από απλή σκέψη, να εργαστούν με συνομηλίκους που μοιράζονται τα ίδια ενδιαφέροντα και ικανότητες, να συμμετέχουν σε σχέδια εργασίας που συνδέουν τη μάθησή τους με τον "πραγματικό κόσμο". Την εποχή που θα φτάσουν στην τελευταία τους χρονιά στο λύκειο, τα χαρισματικά παιδιά θα έχουν περάσει, όπως και κάθε άλλο παιδί, περισσότερες από 12.000 ώρες στο σχολείο. Δε θα έπρεπε τουλάχιστον κάποιες ή αρκετές από αυτές τις ώρες να είναι ενδιαφέρουσες, αποδοτικές, ενθαρρυντικές, διασκεδαστικές και με νόημα;

Οι παρακάτω **λόγοι** συνηγορούν στο να ενταχθεί η εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων παιδιών στην **ειδική εκπαίδευση**, δηλαδή να ληφθεί ειδική μέριμνα για αυτήν την κατηγορία παιδιών, καθώς:

- Απαιτείται να παρέχονται στα χαρισματικά παιδιά ενθαρρυντικές εκπαιδευτικές εμπειρίες ανάλογες με το επίπεδο των δυνατοτήτων τους. Η χαρισματικότητα πηγάζει από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στις εγγενείς ικανότητες του ατόμου και στο κατάλληλο περιβάλλον που τις ενεργοποιεί και τις αναπτύσσει σε υψηλό επίπεδο. Τα ερεθίσματα πρέπει να προσφέρονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, και ιδιαίτερα κατά τα χρόνια της σχολικής φοίτησης, ώστε οι ικανότητες και τα ταλέντα να βρίσκουν την έκφρασή τους.
- Κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να μάθει και ως εκ τούτου πρέπει να του παρέχονται ευκαιρίες για μόρφωση στο πιο κατάλληλο στάδιο για τον ίδιο, εκεί όπου οι δικές του διαδικασίες ανάπτυξης λειτουργούν πιο παραγωγικά. Το σχολείο, ως κοινωνικός θεσμός, σεβόμενο τις δημοκρατικές αρχές που διέπουν το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό μας σύστημα, οφείλει να εξασφαλίζει ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες για όλα τα παιδιά, ώστε να αναπτύξουν πλήρως το δυναμικό τους. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να δίνουμε και στα χαρισματικά παιδιά την ευκαιρία να μάθουν στο δικό τους ρυθμό ανάπτυξης. Για αληθινά ίσες ευκαιρίες, μία ποικιλία από εκπαιδευτικές εμπειρίες πρέπει να είναι διαθέσιμη σε πολλά επίπεδα.
- Ως γνωστόν, υπάρχει ψυχολογικός πόνος στο να σε αποθαρρύνουν, κάτι που συμβαίνει όταν δε σε κατανοούν. Ιδιαίτερα για τον ψυχισμό των ταλαντούχων παιδιών το να έχουν μία ικανότητα ή μία δύναμη που «δεν τους επιτρέπεται» να τη χρησιμοποιήσουν, βιώνεται συνήθως τραυματικά και έχει επίπτωση στην αυτοεκτίμησή τους. Η παραδοσιακή εκπαίδευση με τις παρούσες συνθήκες δεν υπολογίζει επαρκώς τις ανάγκες των χαρισματικών παιδιών. Αυτά συχνά έρχονται στο σχολείο έχοντας ήδη αναπτύξει πολλές από τις βασικές τους ικανότητες και σχεδόν από την πρώτη ημέρα νιώθουν απομόνωση, καθώς οι άλλοι τους θεωρούν διαφορετικούς. Τα σχολεία μας, εξάλλου, δεν είναι ακόμα τόσο ευέλικτα, ώστε να επιτρέπουν τροποποίηση στη δομή και την οργάνωση του αναλυτικού προγράμματος, αφού, όπως ξέρουμε, τα περισσότερα προσπαθούν να αναπτύξουν στους μαθητές δεξιότητες που επιτρέπουν τη συμμετοχή τους στην κοινωνία, αλλά δεν ευνοούν την αναδημιουργία της. Όταν οι ανάγκες των χαρισματικών και ταλαντούχων παιδιών ικανοποιούνται και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι σχεδιασμένο για να τις καλύψει, αυτοί οι μαθητές κάνουν σημαντικά βήματα προς την επιτυχία και ενισχύεται το αίσθημα των ικανοτήτων και της ολοκλήρωσής τους.

Ο οδηγός που έχετε στα χέρια σας, κάνοντας το πρώτο βήμα προκειμένου να ευαισθητοποιήσει την εκπαιδευτική κοινότητα στο θέμα της αγωγής και της εκπαίδευσης των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών, περιλαμβάνει:

- γενικές πληροφορίες για την εκπαίδευση των μαθητών με ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και ταλέντα
- τις κυριότερες επιστημονικές προσεγγίσεις για το θέμα του ταλέντου και της χαρισματικότητας
- την έννοια της δημιουργικότητας
- τη συναισθηματική διάσταση της χαρισματικότητας και του ταλέντου
- την έννοια της «διπλής ιδιαιτερότητας»
- τα γενικά και ειδικά χαρακτηριστικά των ταλαντούχων μαθητών
- την καλλιέργεια του ταλέντου με παράδειγμα τα Μαθηματικά
- προτάσεις για εξατομικευμένο σχέδιο διδασκαλίας για τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά.

1.2. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΝΟΗΤΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑΛΕΝΤΑ

Η σχέση ενός εκπαιδευτικού συστήματος με την επιμέρους εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων έχει χαρακτηριστεί ως μια σχέση «αγάπης και μίσους». Τις περισσότερες φορές, γονείς, εκπαιδευτικοί, πολίτες, εκτιμούν και θαυμάζουν το εξαιρετικά ευφυές ή δημιουργικό άτομο, ενώ συγχρόνως είναι προσκολλημένοι στην έννοια της ισότητας. Την ίδια στιγμή, εκατοντάδες χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές, όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, φοιτούν στις τάξεις τους χωρίς να αναγνωρίζονται οι δυνατότητές τους, χωρίς να καλύπτονται οι ανάγκες τους. Αρκετοί από αυτούς εμφανίζουν υποεπίδοση. Ενδεικτική είναι η έρευνα της Εθνικής Επιτροπής για την Εξαιρετική Επίδοση στην Εκπαίδευση των Η.Π.Α. που αναφέρει ότι 50% των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών δεν έχουν αντιστοιχία της διαγνωσμένης ικανότητάς τους με την επίδοσή τους στο σχολείο, ενώ αρκετοί εγκαταλείπουν το σχολείο (10-20% από αυτούς που εγκαταλείπουν το Λύκειο ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία σύμφωνα με τους Davis και Rimm, ή 3,4% κατά την έκθεση Marland των Η.Π.Α). Το φαινόμενο αυτό μερικοί ερευνητές το ονομάζουν «σιωπηλή κρίση».

Ο όρος «χαρισματικοί και ταλαντούχοι» μαθητές (gifted and talented) έχει γίνει ευρέως αποδεκτός από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα τα τελευταία χρόνια, χωρίς ίσως να είναι εξ ολοκλήρου ικανοποιητικός. Στην ελληνική νομοθεσία η κατηγορία αυτή των μαθητών ανεφέρθη ως «μαθητές με ιδιαίτερες νοητικές ικανότητες και ταλέντα». Στον οδηγό που έχετε στα χέρια σας αναφέρουμε την κατηγορία αυτή των μαθητών ως «χαρισματικών και ταλαντούχων», επειδή χρησιμοποιείται από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα και γίνεται έτσι ευκολότερη η διατύπωση θέσεων και απόψεων για τις δύο υποκατηγορίες που περικλείει.

Αναλυτικότερα, αναφέρουμε τον **ορισμό** που δόθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες από το Τμήμα Εκπαίδευσης το 1972 σύμφωνα με τον οποίο *«χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές, θεωρούνται αυτοί που, αφού αξιολογηθούν από ειδικευμένους επαγγελματίες, διαπιστωθεί ότι έχουν εξαιρετικές ικανότητες και είναι ικανοί για υψηλή επίδοση. Για αυτούς τους μαθητές απαιτούνται διαφοροποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα και υπηρεσίες από αυτά που υπάρχουν στα κοινά σχολεία με στόχο τα προγράμματα αυτά να τους βοηθήσουν στην ανάπτυξη του εαυτού τους και της κοινωνίας. Ο μαθητές αυτοί επιδεικνύουν ή έχουν την ικανότητα να επιδείξουν υψηλές επιδόσεις α) στη γενική νοητική ικανότητα, β) στην ειδική ακαδημαϊκή επίδοση, γ) στο δημιουργικό ή παραγωγικό τρόπο σκέψης, δ) στην ηγετική ικανότητα, ε) στις οπτικές ή εκφραστικές τέχνες και στ) στον ψυχοκινητικό τομέα».*

Σημειώνουμε ότι στις Η.Π.Α., από το 1990 μέχρι σήμερα, είκοσι μία πολιτείες έχουν αλλάξει τον ορισμό που χρησιμοποιούν για τους χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές. Με την έμφαση που δίδεται στον εντοπισμό ταλαντούχων σε ομάδες που δεν αντιπροσωπεύονται επαρκώς με τους μέχρι τώρα ορισμούς, όπως οι μειονότητες και τα άτομα με ειδικές ανάγκες, προκύπτει η ανάγκη νέων ορισμών στο μέλλον, ώστε να εξυπηρετείται ορθότερα η ένταξη των μαθητών που πραγματικά ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία.

Ένας παράγοντας που έχει επηρεάσει την εκπαιδευτική πολιτική απέναντι στους ταλαντούχους και χαρισματικούς μαθητές, τόσο στην Ελλάδα όσο και παγκοσμίως, είναι η ιδέα ότι «αυτοί οι μαθητές ό,τι και να κάνουν θα πετύχουν. Ας δοθεί καλύτερα βοήθεια σε αυτούς που πραγματικά τη χρειάζονται». Παρ' όλα αυτά, ακριβώς όπως άλλες ομάδες μαθητών με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες, οι χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές έχουν και αυτοί δικαιώματα, τα οποία πρέπει να υποστηριχθούν, ώστε να αναπτύξουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες και ικανότητες που έχουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν επωφελούνται μόνο οι χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές από τα ειδικά υποστηρικτικά προγράμματα που προορίζονται για αυτούς, αλλά και οι υπόλοιποι μαθητές. Από τη διεθνή εμπειρία είναι διαπιστωμένο ότι τα σχολεία που ασκούν υποστηρικτική πολιτική για τους χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές τους είναι αποτελεσματικότερα στους στόχους για όλους τους μαθητές τους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Renzulli «η παλίρροια όταν ανεβαίνει, παρασύρει μαζί της όλα τα πλεούμενα».

1.2.1. Αρχές για την Πλήρη Ένταξη των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών

Η έρευνα που αφορά χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά προτείνει τις ακόλουθες αρχές:

- **νοητική προσβασιμότητα** Αναφέρεται ότι, όπως κατασκευάζουμε δημόσια κτίρια προσβάσιμα στα άτομα με ειδικές ανάγκες, έτσι πρέπει να διαμορφώνουμε τάξεις προσβάσιμες σε χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά. Για να υπάρχει 'νοητική προσβασιμότητα', πρέπει τα σχολεία να προσφέρουν σε όλους τους μαθητές πρόσβαση σε ποικίλα αναλυτικά προγράμματα από το νηπιαγωγείο έως το πανεπιστήμιο. Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να εγκαταλείπουν το σχολείο ή την τάξη, αλλά να τους προσφέρονται και ειδικά διαμορφωμένα μαθήματα ανάλογα με το ταλέντο τους. Τα σχολεία πρέπει να υιοθετούν πολιτικές που να επιτρέπουν τη διαρκή ατομική πρόοδο όλων των μαθητών ανάλογα με τις διαφορετικές δυνατότητές τους. Σύμφωνα με το Vygotsky η μόνη "καλή μάθηση" είναι αυτή που προηγείται της ανάπτυξης. Δεδομένου ότι τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά έχουν αποκτήσει τις μισές γνώσεις του αναλυτικού προγράμματος πριν ακόμη ξεκινήσει η σχολική χρονιά ή έχουν πολύ περισσότερες αργότερα, οι δυνατότητες που τους προσφέρονται για 'καλή μάθηση' είναι πολύ λιγότερες από εκείνες των συμμαθητών τους, εκτός και αν γίνουν εξατομικευμένες προσαρμογές στο αναλυτικό πρόγραμμα.
- **σεβασμός στη νοητική ποικιλομορφία** Ο σεβασμός στη νοητική ποικιλομορφία είναι βασική αρχή σε ένα σχολικό περιβάλλον συμμετοχικής εκπαίδευσης, όπου όλοι ανήκουν, όλοι είναι ευπρόσδεκτοι και όλοι μπορούν να προσφέρουν.
- **χρήση στρατηγικών διδασκαλίας και διαχείρισης της τάξης που δεν 'εκμεταλλεύονται' τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά** Η σύγχρονη τάση να υπάρχουν ετερογενείς ομάδες συνεργατικής μάθησης στις τάξεις, όταν μόνον αυτή εφαρμόζεται, μπορεί να θεωρηθεί 'εκμετάλλευση' ή τουλάχιστον λανθασμένη μεθοδολογικά, για τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά, καθώς η δυνατότητα να συνεργαστεί ένα χαρισματικό και ταλαντούχο παιδί με έναν "ικανό" συμμαθητή του σε ετερογενείς ομάδες μιας κοινής τάξης δεν είναι η παιδαγωγικά ενδεικνυόμενη, όπως η σύγχρονη επιστημονική έρευνα προτείνει. Επίσης, ένα χαρισματικό και ταλαντούχο παιδί πρέπει να δαπανά τον ίδιο χρόνο με τα άλλα παιδιά σε δραστηριότητες, όπως η διδασκαλία συνομηλίκων ή ως βοηθός του δασκάλου. Όπως και οι υπόλοιποι συμμαθητές του, πρέπει να έχει την ευκαιρία να μαθαίνει νέα πράγματα, αλλά με διαφορετι-

κό ρυθμό και βάθος, καθώς και με διαφορετική θεματολογία από τους άλλους, ακολουθώντας τις ιδιαίτερες ικανότητές του.

1.3. Κριτήρια επιλογής των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών

Το ποσοστό των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών στο γενικό πληθυσμό καθορίζεται από το είδος και το εύρος των κριτηρίων με τα οποία ένα άτομο χαρακτηρίζεται ως χαρισματικό ή ταλαντούχο.

Τα συνηθέστερα χρησιμοποιούμενα κριτήρια είναι:

1. Επιλογή με κριτήριο το δείκτη νοημοσύνης

Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό οι χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες. Η μία είναι αυτή του 10% περίπου του μαθητικού πληθυσμού, στην οποία ανήκουν μαθητές με περίπου 120 και πάνω βαθμολογία στο Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC). Μέσα σε αυτό το ποσοστό εμπεριέχεται η δεύτερη κατηγορία, ένα 2% των παιδιών, που έχουν δείκτη νοημοσύνης αρκετά υψηλότερο από το 120. Ανάμεσα στους μαθητές αυτής της κατηγορίας, υπάρχει ένα πολύ μικρό ποσοστό, ίσως ένας μαθητής στους δέκα χιλιάδες, οι οποίοι παρουσιάζουν εξαιρετικά υψηλό δείκτη νοημοσύνης, άνω του 150. Η διάγνωση αυτή είναι αρκετά δι-αδεδομένη, παρ' όλο που: α) αγνοεί τη δημιουργικότητα και το ταλέντο στην έκφραση και τις καλές τέχνες, β) αγνοεί ταλέντα που περιορίζονται σε συγκεκριμένες μόνον περιοχές, γ) κάνει διάκριση σε βάρος των μαθητών που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα ή από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, δ) είναι ανελαστική ως προς την κατηγορία των μαθητών που πλησιάζουν το καθορισμένο ύψος του δείκτη νοημοσύνης, χωρίς να υπολογίζει την πιθανή ύπαρξη δημιουργικότητας ή υψηλά κίνητρα για να παρακολουθήσουν ένα πρόγραμμα για χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές.

Στην ελληνική πραγματικότητα με σύνολο μαθητικού πληθυσμού 1.379.500 (ΕΣΥΕ 1999), τα παραπάνω ποσοστά μεταφράζονται αριθμητικά σε 137.000 μαθητές οι οποίοι θα έχουν δείκτη νοημοσύνης μεγαλύτερο του 120 και 2.700 μαθητές με αρκετά μεγαλύτερο από το 120 δείκτη νοημοσύνης. Σε εξαιρετικά υψηλής ευφυΐας βαθμίδα αντι-στοιχούν 137 μαθητές.

2. Επιλογή με εφαρμογή των «ποσοστών»

Σε αυτήν την περίπτωση υιοθετείται η αρχή ότι ένα συγκεκριμένο ποσοστό μαθητών θα δεχθούν υποστήριξη ως χαρισματικοί και ταλαντούχοι, με διάφορα κριτήρια επιλογής, όπως επίδοση σε δοκιμασίες μέτρησης νοημοσύνης, εξαιρετική ακαδημαϊκή επίδοση σε όλα ή σε μερικά γνωστικά αντικείμενα, όπως μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, σχέδιο, χορός κ.λ.π. Αυτό το ποσοστό μπορεί να εκτείνεται μέχρι και 15% ή 20% του μαθητικού πληθυσμού, ή μπορεί να κινείται σε πλέον αυστηρά όρια του 1% έως και 5% του μαθητικού πληθυσμού.

3. Επιλογή με έμφαση σε επιμέρους εξαιρετικές επιδόσεις

Σε αυτήν την περίπτωση δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στις εξαιρετικές επιδόσεις σε επιμέρους τομείς όπως η τέχνη, η μουσική, τα μαθηματικά, οι φυσικές επιστήμες ή άλλες συγκεκριμένες περιοχές.

4. Επιλογή με έμφαση στον παράγοντα δημιουργικότητα

Εδώ υπογραμμίζεται η σημαντικότητα του παράγοντα 'δημιουργικότητα', όταν αυτή αξιολογείται σε υψηλά επίπεδα, ως κριτήριο για τη χαρισματικότητα.

1.4. Σημαντικά βήματα στην πορεία της εκπαίδευσης των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών

Στο σύγχρονο παγκόσμιο εκπαιδευτικό σκηνικό η εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών αρχίζει το 1870 στην Αμερική, όταν εμφανίζεται για πρώτη φορά το μοντέλο της επιτάχυνσης και συνεχίζεται στον 20^ο αιώνα με έντονο επιστημονικό προβληματισμό. Χρονολογίες που σχετίζονται με την εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών γενικά που αξίζει να μνημονευτούν είναι οι εξής:

- Το 1921, και για μια περίοδο 40 περίπου χρόνων, ο L.Terman διενεργεί μακροχρόνια έρευνα προκειμένου να επισημάνει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα παιδιών με υψηλό δείκτη νοημοσύνης.
- Το 1942 η L.S. Hollingworth επικεντρώνει το ερευνητικό της ενδιαφέρον στη μελέτη προικισμένων ατόμων με δείκτη νοημοσύνης μεγαλύτερο του 180.
- Το 1938 ο Thurstone και το 1959 ο Guilford προτείνουν τη θεωρία των βασικών ή πρωτογενών πνευματικών ικανοτήτων, τις οποίες ο πρώτος αριθμεί σε επτά βασικές και ο δεύτερος σε 120 διαφορετικές και ανεξάρτητες δεξιότητες. Σαν αποτέλεσμα εισάγεται στην ψυχολογία της νοημοσύνης η έννοια της πολυπλοκότητας των πνευματικών ικανοτήτων, με κύριους παράγοντες τη γενική ικανότητα που αντιπροσωπεύει την έννοια του χαρισματικού, καθώς και την ειδική ικανότητα που αντιπροσωπεύει τα επιμέρους ταλέντα.
- Το 1954 ιδρύεται στην Αυστραλία και το ίδιο έτος στο Ohio επιστημονική εταιρεία για τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά. Το 1966 ιδρύεται αντίστοιχη στην Αγγλία, με πρωτοβουλία γονέων και εκπαιδευτικών. Κύριος στόχος τους είναι η ανάπτυξη προγραμμάτων προώθησης των ικανοτήτων χαρισματικών και ταλαντούχων παιδιών.
- Το 1969 διατυπώνεται στην Αμερική ο πρώτος ομοσπονδιακός ορισμός για τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά.
- Το 1972 η έκθεση Marland στις Η.Π.Α αναφέρει ανάμεσα σε άλλα ότι: α) τα ομαδικά τεστ προσδιορισμού του δείκτη νοημοσύνης καθώς και η αναγνώριση από τους εκπαιδευτικούς εντοπίζουν μόνο το 50% των χαρισματικών και ταλαντούχων, β) ένα 3,4% από τους μαθητές που εγκαταλείπουν το σχολείο έχουν δείκτη νοημοσύνης υψηλότερο του 120, μπορεί δηλαδή να θεωρηθούν ως ταλαντούχοι και χαρισματικοί, γ) τα μεγαλύτερα προβλήματα για τα ταλαντούχα και χαρισματικά παιδιά δημιουργούνται από το νηπιαγωγείο μέχρι την τετάρτη τάξη, έτσι, περίπου τα μισά από αυτά έχουν νοητικά εγκαταλείψει το σχολείο ήδη από την ηλικία των 10 ετών.
- Το 1975 λαμβάνει χώρα στο Λονδίνο το πρώτο παγκόσμιο συνέδριο για τα χαρισματικά και ταλαντούχα παιδιά.
- Το 1977 ο Renzulli παρουσιάζει τη χαρισματικότητα με τις τρεις έννοιες, της δέσμευσης στην εκτέλεση του καθήκοντος, της άνω του μέσου όρου γενικής ικανότητας και της δημιουργικότητας.
- Το 1983 ο Gardner υποστηρίζει ότι η πολλαπλή νοημοσύνη δεν είναι μία ολική οντότητα, αλλά ένα σύνολο από σχετικά αυτόνομες ικανότητες, ταλέντα και νοητικές δεξιότητες. Βασισμένος στα αποτελέσματα μελετών για τον εγκέφαλο, διαιρεί τη νοημοσύνη σε οκτώ είδη, το καθένα από τα οποία αντιστοιχεί σε οκτώ διαφορετικά πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας.
- Το 1986 ο Sternberg παρουσιάζει τη νοημοσύνη ως τρεις ξεχωριστές αλλά συνεργαζόμενες νοητικές δραστηριότητες (γνωστικές δεξιότητες) που επιτρέπουν στο άτομο να σχεδιάζει, να ενεργεί και να δέχεται επανατροφοδότηση και να παράγει ευφυή συμπεριφορά ή ευφυή πράξη. Στις τρεις ξεχωριστές νοητικές δραστηριότητες η νοημοσύνη

προσεγγίζεται σε σχέση με τους κοινωνικούς – πολιτισμικούς παράγοντες, την προηγούμενη εμπειρία του ατόμου και τα διανοητικά συστατικά.

- Το 1991 ο Tannenbaum αναφέρει πέντε παράγοντες οι οποίοι αλληλεπιδρούν στην εκδήλωση οποιουδήποτε ταλέντου. Αυτοί είναι α) η εξαιρετική γενική πνευματική ικανότητα, β) οι επιμέρους ιδιαίτερες ικανότητες ή συμπεριφορές, γ) μη νοητικοί παράγοντες, οι οποίοι διασφαλίζουν την επιτυχία, όπως είναι: η ενέργεια, η προσπάθεια, τα κίνητρα, η επιθυμία τού να διακινδυνεύει κανείς, η δέσμευση στην εκτέλεση του καθήκοντος, η υγεία, η ενασχόληση με ένα αντικείμενο που ενδιαφέρει, η αυτοεκτίμηση και η μετα-μάθηση (metalearning), δ) υποστηρικτικό περιβάλλον από το σχολείο, την οικογένεια, τους συνομηλίκους, την κοινότητα και ε) η ικανότητα να αναγνωρίζεις την ευκαιρία όταν αυτή παρουσιάζεται.
- Το 1995 η C.A. Tomlinson, δημοσιεύει το βιβλίο «Πώς να διαφοροποιήσεις τη διδασκαλία στη συνηθισμένη ανομοιογενή τάξη».
- Τον ίδιο χρόνο (1995) ο Goleman αναφέρει ότι το νοητικό ηλικίο επηρεάζει κατά 20% -μόνο- τους παράγοντες που οδηγούν στην επιτυχία. Ένα σύνολο άλλων παραγόντων, ανάμεσα στους οποίους η συναισθηματική νοημοσύνη, παίζουν, κατά τον Goleman, το μεγαλύτερο ρόλο.

1.5. Προσέγγιση της εκπαίδευσης για τα χαρισματικά και ταλαντούχα άτομα στην Ευρώπη

Στα περισσότερα κράτη της δυτικής Ευρώπης ενθαρρύνεται η ανάπτυξη της Συμπληρωματικής Εκπαίδευσης για αυτά τα παιδιά (μέσα στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος) – γεγονός που ενισχύθηκε και από τη Συμφωνία της Salamanca. Για να πετύχει όμως το εγχείρημα, θα πρέπει να εξασφαλιστεί και η επαρκής εκπαίδευση και προετοιμασία των εκπαιδευτικών που θα αναλάβουν την υποστήριξη των χαρισματικών παιδιών και φυσικά η απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή για την πραγματοποίηση του προγράμματος.

Σημαντικότερο είναι το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 1994 εξέδωσε απόφαση που απευθυνόταν σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε και, μεταξύ άλλων, τα προέτρεπε:

- Να ψηφίσουν και να θέσουν σε εφαρμογή νομοθεσίες που να προωθούν τη στήριξη αυτών των παιδιών.
- Να προωθήσουν ερευνητικά προγράμματα που να εξερευνούν σε βάθος τη φύση και τη συμπεριφορά των χαρισματικών παιδιών, καθώς και τους λόγους που προκαλούν τις χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο.
- Να παράσχουν συμπληρωματικά εκπαιδευτικά, ενισχυτικά προγράμματα τόσο σε μαθητές, όσο και σε εκπαιδευτικούς.
- Να διαμορφώσουν το κατάλληλο έδαφος για την προσαρμογή των χαρισματικών παιδιών στο νέο εκπαιδευτικό κλίμα που επιχειρείται να καθιερωθεί (ένταξη του συμπληρωματικού - ενισχυτικού κύκλου μαθημάτων στο ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα).
- Να λάβουν τα απαιτούμενα μέτρα, ώστε να αποφευχθεί ο στιγματισμός κάποιου μαθητή εξαιτίας της χαρισματικής του φύσης αποζητώντας την εποικοδομητική αξιοποίηση ενός τέτοιου χαρίσματος και όχι την πρόκληση αρνητικών συνεπειών για τον ίδιο τον μαθητή.
- Τέλος, να προωθήσουν μια παρομοίως εποικοδομητική συνεργασία (μέσω συμβουλίων, διαλέξεων και δικτύου συνεργασιών) μεταξύ των εκπαιδευτικών, των ψυχολόγων και όλων των σχετιζόμενων ειδικοτήτων, με σκοπό την επιτυχή πραγμάτωση μιας τέτοιας παρέμβασης.

1.6. Προβληματισμοί της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας

Οι προβληματισμοί οι οποίοι διεθνώς αναπτύσσονται γύρω από το θέμα των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών αφορούν κυρίως:

- τη φιλοσοφία και τους στόχους του εκπαιδευτικού συστήματος γενικά και της ειδικής αγωγής ειδικότερα για τους χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές
- τη θεωρητική βάση στην οποία θα στηριχθούν ο ορισμός, τα εργαλεία, οι διαγνωστικές μέθοδοι, οι υποστηρικτικές αρχές και η τροποποίηση των αναλυτικών προγραμμάτων
- τη νομοθεσία γενικά και τις ειδικότερες παραμέτρους, όπως η ηλικία εγγραφής στο σχολείο, η επιτάχυνση και οι τρόποι εφαρμογής της
- τον ορισμό των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών
- τα χαρακτηριστικά των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών
- τη διαγνωστική διαδικασία γενικά και ειδικότερα για υποομάδες όπως κορίτσια, μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση, μαθητές με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες εκτός της χαρισματικότητας, μαθητές προερχόμενους από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, μαθητές προερχόμενους από χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο
- τη μελέτη των υπαρχόντων εργαλείων και τη δημιουργία νέων για τη διάγνωση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών
- το είδος και τη φιλοσοφία του αναλυτικού προγράμματος
- το σχεδιασμό και τα διάφορα μοντέλα των ειδικών υποστηρικτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων
- τους τρόπους αξιολόγησης των ειδικών υποστηρικτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων
- την εξειδίκευση επιστημονικού προσωπικού και την επάρκεια των σχετικών υποστηρικτικών υπηρεσιών
- την κατάρτιση ειδικού εκπαιδευτικού, ειδικευμένου στην εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών
- την πληροφόρηση του εκπαιδευτικού σώματος όλων των βαθμίδων, των γονέων και των φορέων υλοποίησης εκπαιδευτικής πολιτικής για τις ανάγκες αυτής της υποομάδας πληθυσμού
- την επεξεργασία και τη διάδοση αποτελεσματικής μεθοδολογίας, διδακτικής προσέγγισης και τεχνικής που πρέπει να ακολουθούνται για την εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών
- τη συμβουλευτική υποστήριξη ταλαντούχων και χαρισματικών παιδιών, εφήβων καθώς και των οικογενειών τους

1.7. Η κατάσταση στην Ελλάδα

Ο προβληματισμός και η χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής για την ιδιαίτερη κατηγορία των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών στην Ελλάδα άρχισε όταν τα Πρότυπα Σχολεία λειτούργησαν με ένα είδος «φιλτραρίσματος» των μαθητών, ως προς τις ακαδημαϊκές τους ικανότητες, προκειμένου να μπορούν να φοιτήσουν σε αυτά. Στη συνέχεια, τα σχολεία αυτά μετατράπηκαν σε Πειραματικά, προκειμένου να μη δίδουν τροφή στο επιχείρημα μιας ελιτίστικης εκπαίδευσης, εκπαίδευσης για λίγους, δεχόμενα με κλήρο τους μαθητές, οι οποίοι θα είχαν την τύχη να εκπαιδεύονται με τις πλέον σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους. Έτσι, για αρκετά χρόνια, δεν αναπτύσσεται κάποιος ιδιαίτερος προβληματισμός εκπαιδευτικής πολιτικής ή εκπαιδευτικής εφαρμογής.

Τη δεκαετία του 1990 ιδρύονται μουσικά και αθλητικά γυμνάσια με σκοπό την ενθάρρυνση και στήριξη του ενδιαφέροντος μαθητών που έχουν ιδιαίτερες κλίσεις σε αυτούς τους το-

μείς. Το 2000 ο νόμος 2817 στο Άρθρο 1 αναφέρει ρητά ότι «Άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, κατά την έννοια του παρόντος, θεωρούνται τα άτομα που έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων». Αναφέρει ακόμη ότι «Στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες περιλαμβάνονται επίσης πρόσωπα νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας που δεν ανήκουν σε μία από τις προηγούμενες περιπτώσεις, αλλά έχουν ανάγκη από ειδική εκπαιδευτική προσέγγιση και φροντίδα για ορισμένη περίοδο ή για ολόκληρη την περίοδο της σχολικής ζωής τους».

Με βάση τον Ν2817, σε όλες τις τάξεις των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λαμβάνονται και προσφέρονται τα εξής μέτρα και υπηρεσίες:

- Κατάρτιση και εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων και μεθόδων διδασκαλίας
- Χρησιμοποίηση διδακτικού και λοιπού ειδικού υλικού
- Διάγνωση και αξιολόγηση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών
- Παιδαγωγική και ψυχολογική υποστήριξη
- Κοινωνική και συμβουλευτική εργασία
- Κάθε είδους διευκολύνσεις και εργονομικές διευθετήσεις
- Η εκπαίδευση παρέχεται δωρεάν από το κράτος σε δημόσια σχολεία. Η μορφή των σχολείων αυτών προσδιορίζεται από το είδος και το βαθμό των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών.

Η εφαρμογή της «Ευέλικτης Ζώνης» από το 2002, καινοτόμου δράσης που στηρίζεται στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και τη διαθεματική προσέγγιση, καθώς και η λειτουργία «Ολοήμερου Σχολείου», δίνουν τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό, τόσο χρονικά όσο και μεθοδολογικά, να δημιουργήσει υποστηρικτικά παιδαγωγικά πλαίσια για τους χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές.

Το Μάρτιο του 2003 δημοσιεύεται το νέο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ), τα οποία ρητά αναφέρουν την αναγκαιότητα αντιμετώπισης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και ότι «..τα άτομα με ιδιαίτερα talέντα και ικανότητες θα πρέπει να έχουν ίσες και κατάλληλες, κατά περίπτωση, ευκαιρίες πρόσβασης στη γνώση».

Τον Οκτώβριο του 2003 ψηφίζεται νόμος (3194/2003 ΦΕΚ267τ. Α'), σύμφωνα με τον οποίο αναφέρονται οι χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές, ως ομάδα του μαθητικού πληθυσμού με ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες.

Τέλος, τον Οκτώβριο του 2003, σύμφωνα με την 107922/Γ7/3-10-2003 υπουργική απόφαση ιδρύονται Καλλιτεχνικά Γυμνάσια με σκοπό την καλλιέργεια των δεξιοτήτων και κλίσεων των μαθητών που επιθυμούν να ακολουθήσουν την κατεύθυνση του Θεάτρου, του Κινηματογράφου, του Χορού και των Εικαστικών χωρίς να υστερούν σε γενική παιδεία.

Η εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών προϋποθέτει διεθνώς, αλλά και στην περίπτωση της Ελληνικής πραγματικότητας: α) επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού, β) έγκυρες διαδικασίες εντοπισμού και διάγνωσης για τους μαθητές που έχουν ανάγκη ένα διαφορετικό αναλυτικό πρόγραμμα λόγω των κλίσεων και των ταλέντων τους, γ) ύπαρξη του κατάλληλου νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου που ευνοεί το ευέλικτο και ανοικτό αναλυτικό πρόγραμμα ή το διαφοροποιημένο αναλυτικό πρόγραμμα και δ) αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων που εφαρμόζονται.

Η διαφοροποιημένη διδακτική και παιδαγωγική διαδικασία, εντός ή εκτός τάξης, ποικίλλει διεθνώς ως ακολούθως:

- Ειδικά σχολεία με έμφαση σε θεματικές περιοχές όπως μουσική, αθλητισμός, φυσικές επιστήμες, μαθηματικά κ.λ.π. Εδώ ανήκουν και τα θερινά τμήματα ή τμήματα που λειτουργούν τα Σαββατοκύριακα και τις αργίες ή μετά το τυπικό ωράριο του σχολείου και που επικεντρώνονται σε ένα γνωστικό αντικείμενο.
- Ειδικά τμήματα στήριξης, όπου ειδικευμένοι εκπαιδευτικοί ασχολούνται με την εφαρμογή διαφορετικού αναλυτικού προγράμματος ένα μέρος της ημέρας, ενώ το υπόλοιπο το μοιράζονται με συμμαθητές τους μιας «κοινής» τάξης. Τα τμήματα αυτά διαμορφώνονται με διάφορα κριτήρια, όπως υψηλή επίδοση σε ένα γνωστικό αντικείμενο, κοινό ενδιαφέρον για ένα θέμα, κοινή ιδιαίτερη κλίση κ.ά. Η χρονολογική ηλικία των μελών της ομάδας μπορεί να ποικίλλει.
- Προγράμματα εμπλουτισμού, από μία ώρα την εβδομάδα έως 2 - 3 ώρες ημερησίως και περιλαμβάνουν τη χρήση βιβλιοθήκης και εργαστηριακού χώρου (resource room), «τράβηγμα» του μαθητή για κάποιες ώρες από την τάξη προκειμένου να εφαρμοσθεί ιδιαίτερο αναλυτικό πρόγραμμα (pull out programs), ύπαρξη ατομικού μέντορα για κάθε χαρισματικό και ταλαντούχο μαθητή ο οποίος μπορεί να είναι ένας ενήλικος ειδικός στο αντικείμενο που ενδιαφέρει, ένας επαγγελματίας ή ένας φοιτητής (mentorship programs), και την ανεξάρτητη μελέτη με την καθοδήγηση κάποιου δασκάλου ή μέντορα.
- Η επιτάχυνση επιτρέπει στα παιδιά να φοιτήσουν σε ένα υψηλότερο επίπεδο από αυτό που φοιτούν. Γίνεται στην πρώτη τάξη του δημοτικού ή σε οποιαδήποτε άλλη βαθμίδα φοίτησης.
- Εξωτερική συνεργασία με επαγγελματίες σε πραγματικό εργασιακό χώρο.

Διαμορφώνονται λοιπόν οι παρακάτω ανάγκες που αφορούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και συνιστούν πόλους προβληματισμού:

- Ανάγκη υποστήριξης στη διαδικασία αναγνώρισης και διάγνωσης των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών μέσα στην τάξη, αλλά και έξω από αυτήν, όπως στα αρμόδια διαγνωστικά κέντρα, ΚΔΑΥ (Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες), καθώς ούτε οι εκπαιδευτικοί των τάξεων είναι καταρτισμένοι στην εκπαιδευτική εκτίμηση αυτής της κατηγορίας μαθητών, ούτε υπάρχουν κριτήρια για την αντικειμενική εκτίμηση από τη διεπιστημονική ομάδα (ποιες δοκιμασίες, ποια βαθμολογία, ποιοι άλλοι παράγοντες θα ληφθούν υπόψη, όπως ερωτηματολόγια για τους εκπαιδευτικούς, ερωτηματολόγια για τους γονείς, ατομικοί φάκελοι μαθητών, αυτοαξιολόγηση, αξιολόγηση από την πλευρά των γονέων κ.ά.).
- Έχει εκφραστεί διεθνώς αμφισβήτηση για την ακρίβεια των παρατηρήσεων που διατυπώνονται από τους εκπαιδευτικούς, όταν αυτοί δεν είναι ειδικά καταρτισμένοι. Συνήθως αναγνωρίζουν τους μαθητές που έχουν υψηλές επιδόσεις στα μαθήματα του σχολείου και είναι συνεπείς στις εργασίες τους. Είναι δύσκολο όμως για αυτούς να διακρίνουν τους δημιουργικούς μαθητές, που ίσως είναι ακατάστατοι, δεν προσέχουν και γενικά δε διαθέτουν πάντοτε τη γνώριμη όψη του 'καλού μαθητή'. Παράγοντες που δημιουργούν προκαταλήψεις είναι το φύλο, το ενδιαφέρον του μαθητή για τις σχολικές εργασίες, η εμφάνιση των γραπτών και η εθνική και κοινωνική του προέλευση. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί, δίνουν αξιόπιστες παρατηρήσεις και συμβάλλουν στην αναγνώριση των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών, όταν έχουν ειδικές γνώσεις και εμπειρία.
- Ανάγκη δημιουργίας διαφοροποιημένου αναλυτικού προγράμματος, το οποίο θα περιγράψει το θεωρητικό πλαίσιο και τις εξειδικευμένες δραστηριότητες εμπλουτισμού της

διδασκτικής διαδικασίας. Σημειώνουμε ότι υπάρχει ποικιλία μοντέλων αναλυτικού προγράμματος υποστηρικτικού για χαρισματικούς και ταλαντούχους μαθητές, όπως αυτό του τριαδικού μοντέλου εμπλουτισμού του Renzulli κ.ά., όπως θα δούμε στο σχετικό κεφάλαιο.

- Ανάγκη εξοικείωσης των εκπαιδευτικών με μεθόδους όπως η εξατομίκευση της παιδαγωγικής και διδακτικής διαδικασίας στην κοινή τάξη, φιλοσοφία στην οποία συγκλίνει η διεθνής επιστημονική εκπαιδευτική κοινότητα. Για να λειτουργήσει επιτυχώς η διαφοροποιημένη διδασκαλία, απαιτείται κατάλληλη υποδομή, διαφοροποιημένο αναλυτικό πρόγραμμα, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή κατάλληλων στρατηγικών και τεχνικών, διδακτικό υλικό και υλικοτεχνική υποδομή (βιβλιοθήκη, εργαστήρια, υποδομή χρήσης νέων τεχνολογιών).
- Όπως είναι γνωστό, η διαχείριση ή η αντιμετώπιση των διαφορών ή των αντιθέσεων μέσα στην τάξη αποτελεί ένα από τα φλέγοντα ζητήματα, όχι μόνο στις τάξεις της χώρας μας, αλλά και στις σχολικές τάξεις άλλων χωρών. Η συμμετοχή μπορεί να οργανωθεί με διάφορους τρόπους και σε πολλά επίπεδα, αλλά στο τέλος ο εκπαιδευτικός βρίσκεται αντιμέτωπος με μια μεγάλη πρόκληση μέσα στην τάξη και έχει να προσαρμόσει ή να προετοιμάσει το αναλυτικό πρόγραμμα με τέτοιο τρόπο, ώστε να ικανοποιούνται επαρκώς οι ανάγκες όλων των μαθητών: αυτών με ειδικές ανάγκες, των χαρισματικών και των συμμαθητών τους. Με άλλα λόγια, η διαχείριση των διαφορών είναι το κυρίαρχο θέμα σε επίπεδο τάξης. Όταν αντιμετωπίζουν διαφορές στην τάξη, οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται μία επιπλέον βοήθεια είτε από συναδέλφους τους της ειδικής αγωγής, είτε από άλλους επαγγελματίες. Σε αυτό το σημείο προκύπτει το θέμα της ευελιξίας, του καλού προγραμματισμού, της συνεργασίας και της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας διαφόρων τύπων (ομοιογενών και ανομοιογενών ομάδων). Σε μερικές περιπτώσεις απαιτούνται επαγγελματίες από διάφορες τοπικές υπηρεσίες που θα έχουν υποστηρικτικό ρόλο και αυτό ενισχύει την ανάγκη για ευελιξία, καλό προγραμματισμό, συνεργασία και συντονισμό. Το νέο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών εντάσσει στο σχεδιασμό του μια αλλαγή της θεώρησης του εκπαιδευτικού συστήματος προτάσσοντας τη διαθεματικότητα και τη δημιουργική μάθηση μέσα από την καινοτομία της Ευέλικτης Ζώνης. Η εν λόγω καινοτομία βασίζεται στη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, προωθεί την ανάπτυξη των σχεδίων εργασίας, την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και ενισχύει τη δημιουργική και διερευνητική μάθηση και την κριτική σκέψη. Όλα τα παραπάνω στοιχεία δημιουργούν ένα θετικό πλαίσιο στήριξης που ενθαρρύνει τη διαφοροποιημένη διδασκαλία και την ατομική έκφραση. Ο εκπαιδευτικός έχει την ευκαιρία να ενδιαφερθεί περισσότερο τόσο για το πώς μαθαίνουν οι μαθητές, όσο και για τις συγκεκριμένες κλίσεις τους, μέσα από ευέλικτες εκπαιδευτικές ευκαιρίες.
- Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και της ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, προκειμένου το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων στο θέμα της εκπαίδευσης των χαρισματικών και ταλαντούχων μαθητών, δηλαδή οι ίδιοι οι μαθητές, οι εκπαιδευτικοί, οι ειδικοί εκπαιδευτικοί, σχετικοί φορείς της Ελλάδας και του εξωτερικού να μπορέσουν να συντονιστούν μέσα από το διαδίκτυο σε μια πολυδιάστατη προσπάθεια εμπλουτισμού της διδακτικής και παιδαγωγικής διαδικασίας για αυτή τη μερίδα του μαθητικού πληθυσμού.